

CURS D'HISTÒRIA DE CATALUNYA

Tema II: Edat Antiga

Dijous, 14 d'octubre 2010

Llorenç Nasarre

Parròquia Poblenou

Des de el proper orient, diversos pobles arribaren a les nostres costes. Eren navegants, havien desenvolupat les arts, l'indústria i el comerç, cercaven minerals, or i argent i matèries primeres a canvi de productes manufacturats. Establien factories per tota la mediterrània, al nord predominaven els grecs i al sud els fenicis. A Catalunya, foren els grecs, procedents de la factoria de Massàlia (Marsella), els que deixaren llur empremta permanent.

Els contactes civilitzadors. Fenicis, Grecs

Si bé hagueren contactes amb comerciants fenicis, no deixaren senyal a Catalunya en forma de factories. Foren posteriorment els Cartaginesos, descendents africans dels fenicis de Tiro, els que, especialment a les Balears i al sud de l'arc mediterrani peninsular, deixaren llur petja. Cap l'any 1100 A.C., els fenicis fundaren Gadir (Cadis), la ciutat més antiga d'Europa, com un lloc clau de la ruta atlàntica cap a les illes cassiterites proveïdores de l'estany, metall necessari per l'aliatge amb l'aram per fabricar bronze. En canvi, els grecs, ja des de el començament del segle VI A.C., havien fundat Hemeroscopeion, a prop del poblat ibèric de Diniu (Dènia), al país Valencià i grecs procedents de Focea, establerts a Massàlia havien creat una petita factoria, Pirene, a tocar el cap de Creus (¿Port de la Selva?), i mig segle més tard, el 575 A.C, funden Emporion i Rhode (Empúries i Roses).

Mentre, els cartaginesos havien colonitzar Eivissa (Pityoussa) el 654 A.C. I uns anys més tard faria inevitable la topada entre aquestes potencies navals que tindria lloc a aigües properes a l'illa de Còrsega (Alàlia, 535 A.C.) que debilitaria als grecs i es veuran obligats a refugiar-se a Emporion que assumirà el paper de capital de les factories gregues a l'arc mediterrani peninsular.

L'influència d'aquestes colònies i factories gregues sobre els poblats ibèrics de la costa catalana fou ben palesa. Inclús s'especula sobre l'empremta ètnica grega en la gent empordanesa,

Emporion, malgrat llur modèstia si la comparem amb les ciutats gregues com Siracusa a Sicília, era molt superior als poblats veïns i l'art hel·lènic, l'estatuària, la ceràmica i el treball amb metalls influí molt sobre l'art indígena. El mestratge hel·lènic es destacà en els pobles de la costa, en la construcció d'embarcacions i tasques marineres.

L'importància del comerç emporità també es palesa en les troballes de monedes emporitanes per tot el llevant peninsular i ceràmica hel·lenística dels segles III i posteriors en tot el centre peninsular.

També cal palesar l'influència grega en l'agricultura amb l'introducció del conreu de la vinya i de l'olivera. En principi, les relacions entre els grecs i els pobladors ibers, foren de recel, amb el temps però, convençuts aquests de les relacions purament comercials sense afany de conquesta, es tornaren receptius a l'influència cultural superior. De fet, el contacte amb els grecs preparà el nostre territori al llarg de tres segles, per a la colonització romana, aliats amb els grecs.

Les ruïnes d'Empúries -la grega i la romana- ens ha llegat un estol de grans obres d'art: l'Esculapi, de manufactura grega de l'escola de Fídies, el tors d'Àfrodita i la gran riquesa de ceràmica de manufactura grega i també local, palesa l'enorme influència exercida, especialment a la plana empordanesa, de la que és un bon exemple la propera població ibera d'Ullastret.

Els cartaginesos. Guerres i aliances.

Els assentaments grecs dugueren a Catalunya els ecos del món, el país però restava lluny de les conteses en les que es forjava l'història, com passava al centre de la mediterrània: Roma i Cartago. La primera, fundada el 753 A.C., després d'alliberar-se dels etruscs i d'altres pobles itàlics, inicià l'expansió per la península itàlica en base d'una societat militarista de règim republicà mentre Cartago, fundada el 814 A.C. per fugitius de la ciutat fenícia de Tir basava llur poder en el comerç i en un exèrcit mercenari i professional, s'expandia pel nord d'Àfrica i el sud de la península ibèrica. El 346 A.C. ambdós potències signen un tractat que permet als cartaginesos fundar Cartago Nova (Cartagena).

L'influència púnica al Principat fou mínima, car el domini cartaginès del territori en el transcurs de la segona guerra púnica, durà només dos anys. Si fou important en Eivissa, base d'operacions molt important i on, segons la tradició, Hanníbal, als nou anys, jurà odi etern a Roma.

Roma i Cartago: Pugna pel poder suprem

Cartago era una potència marítima, comercial i sense gaire experiència bèl·lica, mentre Roma era una potència terrestre i militar sense tradició marítima. En aquesta contesa, el gran mèrit de Roma serà el gir per convertir-se també en una potència marítima cercant l'experiència de pobles sotmesos o aliats.

Cartaginesos i Romans s'establiren a l'illa de Sicília, els primers, a la part occidental i els segons a l'oriental. En l'any 264 A.C. esclata la guerra entre ambdós contendents que s'allarga fins el 241 A.C. concloent amb la derrota cartaginesa i el domini marítim romà. Aquests, s'apoderen de Sicília, Còrsega i Sardenya com també de l'arxipèlag Lípari. Amb aquest tractat, Roma s'assegurava el domini de la Mediterrània central.

Per compensar la pèrdua de Sicília, Cartago posà els seus ulls en la península ibèrica i l'any 226 A.C. signà un tractat amb Roma on s'assenyala el límit de llurs àrees d'influència el curs del riu Ebre. Aquest tractat rebé moltes crítiques dels senadors romans, preocupats per l'augment del poder de la seva rival. Agreujava la situació el fet que ciutats de l'actual País Valencià com Sagunt, tenien tractats d'amistat amb Roma, i restaven dins de la zona d'influència de Cartago.

El 220 A.C. enginyers militars romans construeixen un pont sobre el riu Rubricatus (Llobregat, al congost de Martorell, això indica certs preparatius i es que des de el 221 es preveia que la pau duraria poc. I esclatà la guerra, que fou la segona púnica. Sagunt es negà a reconèixer el domini de Cartago i el 219 A.C. Hanníbal sitià i prengué a sang i foc la ciutat després d'un setge de vuit mesos. A continuació traspassà l'Ebre i sotmeté a les tribus ibèriques que se li oposaren, així fou com el nostre país passà a ser un dels teatres de l'enfrontament, car nombrosos contingents d'ibers participaren, com a mercenaris, en els dos bàndols i fou freqüent el canvi de

bandositat segons la marxa de la guerra, com succeí amb els ilergets d'Indibil i Mandoni.

Mentre Hanníbal, acompanyat pels elefants i nombrosos contingents de mercenaris ibèrics del Principat, a peu o a cavall i dels famosos fonders balears travessava els Pirineus i els Alps i malgrat el perill que representava Hanníbal a les portes de Roma, el senat romà acordà tallar les comunicacions amb la reraguarda cartaginesa i els grecs, temorosos del domini cartaginès obrien les portes del nostre país als romans. L'any 218 A.C. els germans Gneu i Corneli Escipió desembarcaven a Empúries amb llurs legionaris, el nostre país es trobava de sobte, al mig de la confrontació de dos imperis, en una lluita aferrissada.

Tot el litoral català passà a ser dominat per Roma i el gruix de les legions hivernarà a Tarraco. El 212 A.C., Sagunt és conquerida pels romans. En aquest temps, les tribus iberes estaven vacil·lants i adés es mostraven favorables a uns o als altres cosa que provocà greus conflictes intertribals. El 211 el germà d'Hanníbal, Asdrúbal, obté un gran triomf sobre els romans a Càstulo, al sud de la península, on moren els dos germans Escipió, això sembla l'enfonsament del domini romà i algunes tribus es disposen a traure'ls del damunt la tutela romana, però aquest reaccionen ràpidament i trameten a Hispania nous reforços sota el comandament de Publi Corneli Escipió, nebot i fill dels anteriors i ajudat pels cossetans tarragonins derrota l'exèrcit cartaginès en Baecula (¿Baza?) i pren Cartago Nova privant de l'ajuda que Hanníbal esperava a Itàlia. Cap el 206 A.C., Roma, amb la conquesta de Cadis, acaba la campanya i inicia la romanització que a la vall del Guadalquivir i al litoral mediterrani serà des de el començament, molt intensa.

La guerra amb Cartago continuarà fins el 202 amb la derrota d'aquesta. Mentre, Roma te que fer front, en el Principat, a l'aixecament de les tribus iberes de l'Ebre el 208 a la que s'uneixen els ilergets, lacetans i ausetans, comandats per Indibil, príncep llerget que en el 205 fou vençut i mort amb el seu germà Mandoni, per les tropes romanes. Aquest enfrontament, narrat per l'historiador Titus Livi, que no deixa de mostrar admiració per la valentia dels nadius encara que explica que "son rebels per naturalesa i de

costums bàrbares”, suposa la fi de la resistència ibera en el Principat.

L'any 197, l'administració romana creà la primera divisió territorial feta a la península: L'Hispania Citerior, sota el manament de Ponci Cató, on estava compres el territori dels Països Catalans, Múrcia i Andalusia, i L'Hispania Ulterior, que comprenia l'oest i nord peninsular. Tarraco s'imposava com la ciutat romana més important de la Citerior i es convertia “de facto” en la capital de la Hispania romana.

L'episodi final de l'enfrontament Roma - Cartago arribarà l'any 146 A.C. Després d'una curta guerra afavorida per la secció radical del senat romà dirigida per Cató el Censor que finia els seus discursos amb la frase “Delenda est Cartago”, envia les legions comanades per Publi Corneli Escipió “L'Emilià”, net del vencedor d'Hanníbal, arrasà la ciutat, matà o esclavitzà a llurs habitants i ordenà sembrar de sal les ruïnes. Cartago fineix històricament. Això mateix intentarà segles després, el 1707 a Xàtiva, Felip Vè. Aquí però, Xàtiva renaixerà de llurs cendres.

Ja res impedirà a Roma convertir-se en l'únic poder de la Mediterrània. Ja es podrà anomenar des de ara, “Mare Nostrum”.

Imatges projectades:

II-1 : Relleu d'una nau fenícia.

II-2 : Vaixells grecs.

II-3 : Antic port d'Empúries.

II-4 : Mapa de les colònies fenícies.

II-5 : Mapa de les colònies gregues.

II-6 : Colonització grega.

II-7 : Us aspecte de les ruïnes d'Empúries.

II-8 : Estàtua d'Asclepi trobada a Empúries.

II-9 : Peces de ceràmica trobades a Empúries.

II-10: Detall de una copa grega, trobada a Empúries.

II-11: Moneda cartaginesa amb el rostre d'Hanníbal.

II-12: Relleu amb detall d'un dels elefants d'Hanníbal.

II-13: Cuirassa cartaginesa en bronze.

II-14: Ruïnes de la ciutat romana de Cartago.

II-15: Relleu de un carro romà.

II-16: Moneda amb la faç d'Escipió l'Africà.

II-17: Bust dedicat a Escipió l'Africà.

II-18 L'imperi Romà cap l'any 133 A.C.